

inferuire ac ministrare. Admonentur autem hoc loco præcipue episcopi, ceterique Ecclesiastici prælati ne insolenti potestate abutantur in subditos: sed Paulum potius imitantur Christi imitatore, Corinthijs dicentem: ✠ Cùm essem liber, omnium me seruum feci, vt omnes lucrifacerem.

✠1. Cor.
9. c.

Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.

Animam sumi pro vita non modo in scripturis sanctis, sed & prophanis inuenimus. Pro vocabulo redemptionis Græci dicunt λυτρωσις, quod precium est, quo redimuntur captiui aut serui: nos autem serui peccati, captiuique & vinciti diaboli eramus.

† Et egredientibus illis ab Iericho secuta est eum turba multa: † Et ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Iesus transiret: & clamauerunt, dicentes:

† Mar.
10. g.
Luc. 18. g.
† Mar. 01.
g.
Luc. 18. g.
Sup. 9. c.

De horum cæcorum miraculo quod hic tractatur, dicemus Marci. 10. & Luca. 18.

Domine miserere nostri fili Dauid. Turba autem increpabat eos vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine miserere nostri fili Dauid. Et stetit Iesus, & vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciã vobis? Dicunt illi Domine, vt aperiantur oculi nostri: Misertus autẽ eorum Iesus tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

Dauidis illum filium appellant, & indubiẽ illum Messiam esse cõfitentur. Iam enim vulgo receptum erat Christum ac Messiam ex Dauidis genere nasciturum. In hac historia tractare potes de sensu mystico ac moralis: & de concordia Matthæi & Luca.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Christus cum pompa Ierusalem ingressus, eiectis è templo negotiatoribus reuertitur Bethaniam: Vnde redeundo ficui maledicit, in templo autem Iudæas multis parabolis conuincit.

ET ✠ cùm appropinquaasset Ierosolymis, & venisset Bethphage, ad montem oliueti, tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum quod cõtra vos est, & statim inuenietis asinã alligatã, & pul-

† Mar. 11.
2.
Luc. 19. c.
Ioã. 12. b.

Et pullum cum ea: Soluite, & adducite mihi? & si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia dominus his opus habet, & confestim dimittet eos.

Bethphage viculus est sacerdotum ad radices montis: Oliueti: qui interpretatur domus oris: & fidei confessionem significare potest. Quia vt Paulus Romanis ait: ✠ Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ite in castellum. Pro castelli vocabulo Græcè est τὴν κἀμυρ, quod villam castellum & pagum significat. Cumque loci nomen Euangelistæ taceant, non est de eo temerè pronuntiandum. Certè omnes castellum hoc Ierusalem interpretantur, abiectionis gratia ita nominatum. Vbi autem Latinus habet quod contra vos est, Græci habent τὴν ἀπενάντι, quod quidem magis significat quod ante vos est, & in cōspectu vestro, siue è regione, quomodo & cōtrà Latini vsurpant. Dicite quia dominus his opus habet. Non ait: dominus vester, sed simpliciter dominus, vt vniuersi dñm esse intelligat. *Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem:*

Ne putares eum vectoris opera indigni esse aselli & asinæ, ostendit cuius gratia ad se illos adduci iubeat. Nōpe vt adimpletam doceret Zachariæ, quam de ipso prædixerat cap. 9. prophetiam, vel suo prophetæ Iudæi crederent, ac tandem Messiam illum esse confiterentur.

✠ Zac. 9. b ✠ Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, se-
Kai. 62. d. dens super asinam & pullum filium subiugalis. ✠ Euntes
Eoan. 12. d autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus.

✠ Mar. 11. b Tò filiæ hoc loco dandi casus est, non vocandi plu-
Luc. 16. c. ralis numeri. Filia Siò verò hoc loco Hebraismus est, nō plus significat quàm Sionios. quemadmodum filia Tyri Psal. 44. pro Tyrijs. Et filia Aegypti Iere. 46. pro Aegyptijs. Sic Threno. 2. Filia Ierusalè & filia Siò. Et Isaie. 1. Derelinquetur filia Sion vt vmbraclulū in vinea. Prophetia aut Zachariæ iuxta Hebræum sic habet: Exultatis filia Sion, iubila filia Ierusalè: Ecce rex tuus veniet tibi iustus & Saluator, ipse pauper & ascendens super asinā, & super pullum filium asinæ. Hoc loco confer septuaginta cū Hebræis: Euāgelista aut magis recitauit prophetæ

pheta verba iuxta versionem Septuaginta aut Chaldaicam, quàm iuxta Hebræum, nonnullis ex Hebræo omiffis: vrputa verbis illis iustus & Saluator. Quod autem propheta dicit pauper, pro quo Hebræa vox pauperem & afflictum significat: & Euangelista dixit, mansuetus, parum refert, cum Hebræa vox mansuetum etiam significet: neque mansuetus verè dici possit, qui non & ipse afflictus videatur. Vnde & mansuetudinem suam possit ostendere. Confydera cum docto Hebræo, & magistro Matthæo Beroaldo.

† Et adduxerunt asinam et pullum, et imposuerunt super eos vestimenta sua, et eum desuper sedere fecerunt.

Non admodum refert sese hic torquere an Christum super vtranque asinā & pullum successiuè sederit, quod dicere videtur Matthæus, an super pullum tantum, quod dicere videtur Marcus, Lucas & Ioannes: qui tacent de asina, & de pullo tantum loquuntur. Nam dicere possumus, quod vel super vtrunq; sedit, vel quòd Matthæus synecdochicè locutus est, plurali numero vtès pro singulari, vel quòd reliquis Euangelistis sufficit de pullo rectasse. Quod autem super asinæ filium subiugalis indomitum, videlicet vt nec ad vehendum bellè commedum sedit. Non laboro si eo referas, vt inde significare dicas Indomita quæque Christo tandem paritura, quanquam verbum hoc Hebraicum pro quo hic noster interpres habet pullum, non tam indomitum significet asinum, quàm vestationi iam idoneū. De quo cõsule Hebræos. De allegorico autem & morali sensu postea.

† Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via: † Mar. 11. a
 alij autem cedebant ramos de arboribus, et sternerant in Luc. 19. f.
 via. † Turbæ autem quæ præcedebant et quæ sequeban- Ioan. 12. b
 tur, clamabant, dicentes: Osanna filio David: benedictus qui 23. q. 3. ca
 venit in nomine domini. pite. 1.

Quod Christus nequaquam regio more splendenti † Mar.
 aut feroci equo vectus, sed vili asino, tanto omniū plau- 11. b.
 su excipitur, vt non modò vestimentis iumenta sternerentur ab ipsis Apostolis, quod vnum illi facere poterat: Luc. 19. g.
 quodq; vestes qui habebat sterneret in via, qui nõ habe- Ioan. 12. c
 ret, arborū frõdes. Quòd gratulabūda illi obuiam exijt
 turba

turba cum ramis palmarum : quòd fœlicia illi precatur, & acclamant, dicentes: Benedictus qui venit in nomine domini, ofanna in excelsis: argumentum erat Latentis in Christo diuinitatis, quæ in sui admirationem ac laudationem habitum aliqui plebei & abiecti gerentis tam subito conuertit. De hac acclamatione ofanna, consule Hebræos. De sensu allegorico vide chrysoftomum et alios. *Et cum intrasset Ierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilæe.*

Iam fama increbuerat per totâ Iudæam propediem adfore Messiam, ideo tantum populi occursum & aggratulationem, qui illi obuiam prodierat intelligentes, hi qui in ciuitate manserant, admirabundi interrogant, dicentes: quis est hic?

† *Et intrauit IESVS in templum Dei, † & eiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euerit: † Marc. Et dixit eis: Scriptum est.*

11. b. Templum Dei hoc loco templa tria intelligere debemus, vt ad orandum & psallendum plebs conueniebat: & ea quibus opus erat ad sacrificandum, vt paratiora essent palam venibat. At cum licitis ceremonijs tunc Pharisæi ad quæstum, non ad Dei cultum abuterentur, non ferens dominus ijs nundinationibus conspurcari templum Dei, omnes prorsus eiecit: in quo rursus potestatis suæ & autoritatis signum illis exhibuit, nondum priore correptione quam similiter biennio antè fecerat, emendatis. Amplius autem de hoc facto tractabimus Ioan. 2. & an diuersa sit eius & Matthæi historia.

† *Domus mea domus orationis vocabitur, † vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et accesserunt ad eum cæci et claudi in templo, et sanauit eos.*

† *1. q. 3. cap. Vel hinc concludere licet materialia templa & oratoria, quòd ad Deum orandum & psallendum fideles conueniunt, Deo ingrata non esse, qua de re fuse & eleganter tractat Petrus venerabilis abbas Clumacen. in libro contra Hemricianorum & Petrobousianorum hæreses. Vel Iere. 7. b. hinc apparet Christum non damnasse simplicem illa eorum*

† 1. q. 1. ca. Quibusdam.

Luc. 19. g. Ioan. 2. c.

† 16. q. 7. capite. Et hæc diximus.

Isa. 56. c. † 1. q. 3. cap.

Ex multis:

Isa. 56. c. Iere. 7. b.

rum quæ ad sacrificia pertinebant, venditione: modò fieret extra templum & septa templi: cum tunc lex illa exigeret, sed quæstum illum ac rapinam, qua emptores vexabant, ab illis nimium precium exigentes. Neque similiter faciunt, qui candelas quotidie in valuis Ecclesiarum vendunt, quod perperam dixit Caietanus Ioan. 2. cù ea in re nulla sit exactio, nec emere quispiam cogatur.

Videntes autem principes sacerdotum et scribæ mirabilia quæ fecit, ei pueros clamantes in templo, et dicentes: Osanna filio David, indignati sunt, et dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? IESVS autem dixit eis: utriusque.

Inuident Pharisei & sacerdotum principes factis à Christo miraculis: Et qui vna cum pueris acclamantibus osanna filio David, laudare deberent, indignantur, et ei laudationem inuident illorum puerorum. Audis inquit, quid isti dicunt? quasi dicerent: Isti te Mesiæ honore dignantur, num tu illud feres? Iesus autem prudenti responsione illorum os obturat, dicens?

Nunquam legistis: quia ꝑ ex ore infantium et lactentium ꝑ Psal. 8. a
perfcisti laudem? Et relictis illis abiit foras extra ciuitatē
in Bethaniam: ibiq; mansit.

Quasi dicere vellet: Quòd me pueri laudant, nequam à me procuratum est, sed à spiritu sancto & patre: qui cum suam ducat filij gloriam, in mei laudatione pueros facit erumpere. Iuxta Davidis prophetiam, quia à nullo melius laudatur Deus quàm à pueris, & humilibus. Confer autem locum psalmorum cum Hebræo.

ꝑ Mane autem reuertens in ciuitatem, esuriijt: Et videns ꝑ Mar.
fici arborem vnā secus viam, venit ad eam, et nihil in 11. d.
uenit in ea nisi folia tantum, et ait illi: Nunquam ex te fru Luc. 19. g
ctus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuo
ficulnea.

Hic Matthæus post expulsos vendentes & ementes è templo, in Bethaniam diuertisse Christum narrat, maneq; reuertentem esurijsse, & ficui maledixisse: Marcus verò recitat post maledictam ficum in templum venisse, vendentesq; & ementes inde eiecisse. De maledictione autem ficus dicemus Marc. 11. & inde quendam tractatum quem de eo fecimus in gratiam domini de Chemat.

ꝑ Et

† Mar.
11. d.

† Et videntes discipuli mirati sunt, dicentes: quomodo continuo aruit? Respondens autem Iesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hesitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis: tolle & iacta te in mare fiet. † Et omnia quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis.

† Mar.
11. d.
Luc. 20. a.
Iacob. 1. a.

Quod si Apostoli montes non transfulerunt, non fuit illis impossibilitas: quia non fuit ad hoc vrgens necessitas. Fides autem talis oritur ex voluntatis ad Deum libertate, non autem ad credendum etiam Deum esse, sed etiam ex dono miraculorum faciendorum. Sed & firmiter credentes, omnia digna accipietis, non ad curiositatem, et fastidium.

† Mar.
11. f.
Luc. 20. a.
Ioan. 15. a.

Et cum venisset in templum, accesserunt ad eum docentes principes sacerdotum & seniores populi, dicentes: † In qua potestate haec facis, & quis tibi dedit potestatem? Respondens autem Iesus, dixit eis: Interrogabo vos & ego vnum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate haec faciam: Baptismus Ioannis unde erat: e caelo an ex hominibus.

Cum duo Iesus in templo fecisse dicatur, vendentes inquam & ementes templo eiecisse, & caecos & claudos sanasse, non puto de secundo interrogasse, quod per se bonum erat, nullamque mali speciem habebat, sed & solius divinae potestatis: alias stulta esset illorum responsio, & diuino indigna responsio: quia talia nullus vquam signa fecerat nisi propheta & homo Deo dignus. Ideo relinquitur ut quaeratur qua ratione vendentes eiecisset, quod vendere in templo quae ad sacrificia facerent, liceret. Haec autem quaestionem tanquam etiam responsione indignam, alia quaestione de baptismo Ioannis soluit.

† Sup.
14. a.

At illi cogitabant inter se, dicentes: Si dixerimus e caelo, dicet nobis: quare ergo non credidistis illi. Si autem dixerimus ex hominibus, timeamus turbam. † Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. Et respondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. At illis & ipse: Nec ego dico vobis in qua potestate haec facio.

Solutionem in eos alia quaestione retorquet, quae cum eos perplexos reddidisset; ita ut dicere se nescirent, quod si re-

si respondissent, baptismum Ioannis è cœlo & Deo esse dicit nobis: quare ergo non credidistis illi: qui scilicet tantum, ac tã euidēs tulit testimoniũ. Ita neq; propositæ quæstionis solutionem illis Christus reddidit.

Quid autem vobis videtur: Homo quidam habebat duos filios: & accedens ad primum dixit: Fili, vade hodie operari in vinea mea. Ille autem respondens, ait: Nolo. Postea autem pœnitentia motus, abiit. Accedens autem ad alterũ, dixit similiter: At ille respondens, ait: Eo domine, & non iuit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris. Dicunt ei: Primus. Dixit illis Iesus: Amen dico vobis: quia publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ, & non credidistis ei, publicani autem & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuistis postea, ut crederetis ei.

Nota est ex se & Christi explicatione parabola hæc & similitudo, qua Christus similes Phariseos facit nouissimo filio: qui cùm patri mandata illius se facturum esse respondisset, non tamen fecit: prior autem qui ab initio facere recusasset, postmodum pœnitentia ductus ea peregerat. Sacerdotes enim & Pharisei, vt professione, ita simulato opere se Dei mandata facere simulabant, nequaquam tamen faciebant: vel Ioannis prædicatione admoniti, vt illis exprobrat Christus. Publicani autem & meretrices, qui nihil minus quam virtutem & respicientiam amplexaturi videbantur, & si fortassè ad primam Ioannis prædicationem conuersi non sunt: postea tamè pœnitentia ducti ad meliorè frugem sunt reuersi, quod præcipuè aperit hæc parabola.

*Aliam parabolam audite: † Homo erat paterfamilias, qui † Mar.
plantauit vineam & sepem circumdedit ei, & fodit in ea 12. a.
torcular, & edificauit turrim, & locauit eam agricolis, & Luc. 20. b
peregrè profectus est. Cùm autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, vt acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, et fecerunt illis similiter. Quod*

Isa. 5. a.
Ierc. 2. d.

Quod ad sensum literalem attinet clarus est. Quem verò sensum Christus prætendit hac parabola, hic est. Paterfamilias Deus pater est. Vineam quam plantavit populus est Israëliticus. Sicut Isaiæ. 5. dicitur: * Vineam enim domini exercituum domus Israël est Huic & sepem circumdedit in ea, fodit torcular, id est altare & turrim, templum & sepem circumdedit, hoc est, legem, quæ vineam Iudaicam tueretur, quemadmodum testatur Isaias, dicēs:

*Isa. 5. b

*Isa. 5. a

* Vineam factam dilecto meo, & sepiunt eam, & lapides elegit ex ea: & plantavit vineam electam & edificavit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea, id est, omnibus armamentis, quæ ad vineæ cultum fructuumq; collectionem faciunt, eam extruxit. Nihil enim quod ad fructum Deo faciendum spectare posset Israëlitico populo Deus non dedit. Si quis curiosus velit torcular, turrim & sepem anagogicè interpretari, nihil moror, vt sepem dicamus circumcisionis interstitiū fuisse, quo à cæteris gentibus Iudæi distinguerentur. Ac sic alia alij interpretantur: simplicior tamen est prior sensus. Agricola verò quibus hanc vineam locavit, & colendam dedit paterfamilias Deus, sacerdotes erant ac synagogæ principes. Quod autem peregrè paterfamilias proficiscitur, significat Deum nonnunquam cum diutius gratia eius abusi fuerimus, eamq; neglexerimus plerunq; à nobis recedere per gratiæ subtractionē. Hoc est enim Deū à nobis peregrinari, ac se elongare. Nam cum Psalm. 70. Deum Dauid aut patrem potius obtestetur Christus, dicens: Deus ne elongeris à me. Quid sit Deum se elongare ab aliquo, declarat Psalm. 21. Tu autem domine ne elongaueris auxilium tuum à me. Tempus autem fructuū semper fuit: quia nunquam non Deo fructificare vinea debuit, ideo diuersis temporibus diuersos misit seruos ad fructus colligendos, sibiq; recondendos, diuersos scilicet, diuersis temporibus prophetas, quorum illi partim ceciderunt, alium occiderunt. Ieremiam, Isaiam, & Zachariam. Vide de his vndecimum caput ad Hebræos, alium verò lapidauerunt.

Novissimè autem misit ad eos filium suum, dicens. Verentur forte filiū meum. Agricole autem videntem filium, dixerunt intra se: Hic est heres, & venite, occidamus eum,

†Gene.
37. d.

et ha-

et habebimus hereditatem eius. Et apprehensum eum eiecerunt extra vineam, et occiderunt.

Filius autem quem nouissimè misit ad eos ut fructus ex vinea colligeret Christus est, qui se testatur non esse missum nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Agricola autem sacerdotes & Pharisei Christum videntes, dixerunt intra se: Hic est hæres, venite, occidamus eum, cum consilio inter se clam inuito & collecto, perimere eum deliberauerunt consulente Caipha: Quia expedit ut vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Quid enim aliud est dicere: expedit ut vnus homo moriatur, & non tota gens pereat, quam dicere occidamus eum & habebimus, id est, ut habeamus & retineamus hereditatem. Et quid est autem quod apprehensum filium eiecerunt extra vineam & occiderunt, quam quod reiectum Messiam suum, extra ciuitatem crucifigendum curauerunt.

Cum autem venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? aiunt illi: Malos male perdet, et vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis.

Responsionem ex eorum ore exigere dominus voluit ut suo se ore ipsi damnarent, dicentes: Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis, veris scilicet Christianis, qui suo tempore fructum illi reddent. De concordia responsionis huius cum Luca, suo apud Lucam loco tractabitur.

Nunquam legistis in scripturis: † Lapidem quem reprobauerunt edificantes, hic est factus in caput anguli. A domino factus est istud: et est mirabile in oculis nostris? Ideo dico vobis: quia auferetur à vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius.

Ne confidentiam fortassis prætextu huius parabola caperent Christum funditus euertendi, ostendit, Licet multimodè affligerent, ac demum ignominiosa morte occiderent, non tamen eum extinguerent: Quippe qui lapis ille sit, de quo Psalm. Dauid. 117. qui vsque adeò reprobatus est à Scribis, Phariseis & Pontificibus, Ecclesiastici ædificij lapis angularis factus est, qui & Iudeos & Gentes in se credentes in vnum ædificium con-

L necteret.

† Psal.
117. c.
Act. 4. b.
Rom. 9. g.
Isa. 28. d.
1. Pet. 2. a.
Luc. 19. g
20. c. 22. a

neferet. Quod & à domino factum esse testatur Dauid, ut euasis tot illorum post resurrectionem periculis lapis fieret ἀπογυρισίος. Ideo dico vobis, id quod. 13. ca. Act. Aposto. Iudæis Paulus exprobrat: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes. Auferetur à vobis regnū Dei. Regnum enim Dei plerunque scripturæ sacræ veram intelligentiam significat: quæ ablata est à Iudæis, posito super cor eorum velamine, ne audientes audirent, & intelligentes intelligerent. Quæ autem Iudæis ablata est, Genti data est facienti fructus eius, id est: Gentibus ad Deum conuersis, et illi fructificantibus.

Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotum & Pharisei parabolas eius, cognouerunt quòd de ipsis diceret. † Et querentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

† Ioā. 7. e.
& g.

Duo hic describuntur peccatorum genera duoque pœnarum. Quidam in lapidem angularem Christum ex infirmitate & fragilitate siue imprudētia offendunt: & quemadmodum lapidem qui durus est, offendere quis non potest, quin lædatur fracta aut mutilata, & quoquomodo læsa corporis sui parte aliqua, ita Christum offendere quis non potest, quin pœna eum aliqua sequatur: misericorditer tamen Deo agente nobiscum, qui infirmitates nostras supportare nouit. Aliud genus est eorum qui continuè peccant, obduranturque in malis, Dei que & Christi patientia abutuntur, ad penitentiam se expectantis, super illos lapis iste cadere dicitur, cum totum suæ iræ & vindictæ pondus in eos CHRISTVS exerit: non luxatos modò, & aliqua sui parte mutilatos & confractos: quod facere solet ingens lapis ex alto cadens, sed planè contritos: quod his verbis Iudæis futurum prædicit Christus: qui neque Ioannis prædicatione, neque tot Christi beneficijs, ac miraculis respiscere voluerunt, neque in eum credere.